

آموزش و پرورش و برنامه‌ریزی درسی در بریتانیا

بهرام محسن‌پور^۱

مقدمه

سرزمین بریتانیا از چهار منطقه انگلیس، اسکاتلند، ویلز و ایرلند شمالی تشکیل شده است براساس قانونی که در سال ۱۹۹۹ به تصویب دولت بریتانیا رسید، به اسکاتلند، ویلز و ایرلند شمالی اختیاراتی داده شد که امور داخلی‌شان را خود آنها اداره کنند. با این حال جزء بریتانیا محسوب می‌شوند و نمایندگان آنها در مجلس بریتانیا حضور دارند (اطلاعات جهانی آموزش و پرورش، ۲۰۱۱). با وجودی که هر یک از این چهار منطقه در زمینه آموزش و پرورش مستقل عمل می‌کنند، اما دارای مشترکات نسبتاً زیاد آموزشی و فرهنگی هستند. بنابراین در معرفی نظام آموزشی این مناطق کوشش می‌شود که وجوه اشتراک و افتراق آموزش و پرورش آنها به گونه‌ای که در اسناد رسمی آمده است مورد توجه قرار گیرد.

اهداف کلی آموزش

در انگلستان وزارت آموزش و پرورش^۲ مهمترین نهادی است که مدیریت آموزش و پرورش را بر عهده دارد و می‌کوشد که سلامت، امنیت و دستیابی به یک آموزش با کیفیت را برای کودکان^۳ تضمین کند تا دانش‌آموزان بتوانند نقشی مثبت در کمک به اقتصاد جامعه ایفا کنند و زندگی آنها برخوردار از فرصت‌های مناسب و به دور از تأثیر ناخوشایند فقر باشد (وزارت آموزش و پرورش انگلستان، ۲۰۰۴).

در اسکاتلند به عنوان بخشی از بریتانیا، فراهم آوردن فرصت‌های برابر برای دستیابی به آموزش و رشد کامل استعدادها، مهمترین ارزشی است که نظام آموزشی بر آن استوار است، زیرا دولت بر این عقیده است که نظام آموزشی باید بر پرورش مهارت‌ها، استعدادها و توانایی‌های اشخاص تأکید کند، توانایی‌های جسمی، ذهنی، شخصی کودکان را پرورش دهد و آموزش به یک فرایند مستمر تبدیل شود. مسئولان نظام آموزشی بر این باورند که آموزش باید به شیوه‌ی مردم‌سالاری اداره شود و پاسخگوی نیازهای جامعه باشد (اطلاعات جهانی آموزش و پرورش، ۲۰۱۱).

در ایرلند شمالی، مدارس و بسیاری از سازمان‌های دیگری که با مدارس همکاری دارند، از جمله مراکز تربیت معلم و مؤسساتی که خدمات پشتیبانی به آموزش و پرورش ارائه می‌دهند، هدفشان این است که بهترین فرصت‌ها را برای دانش‌آموزان فراهم آورند تا شاگردان بتوانند یاد بگیرند و استعدادهایشان رشد کند و بتوانند به جامعه و اقتصاد آن کمک کنند. در ویلز نظام آموزش مدرسه‌ای باید برنامه‌های درسی متوازن و جامعی متناسب با سن، توانایی و استعداد دانش‌آموزان تدارک ببیند. منظور از برنامه‌درسی متوازن و جامع این است که چنین برنامه‌ای رشد معنوی، اخلاقی، فرهنگی، ذهنی و جسمی شاگردان را در مدرسه و جامعه فراهم آورد و آنان را برای فرصت‌ها و مسئولیت‌ها و تجربه‌های زندگی آینده آماده کند (همان منبع).

۱. دانشیار دانشگاه خوارزمی

ساختار نظام آموزشی در بریتانیا

آموزش و پرورش اجباری در انگلستان، ویلز و اسکاتلند از سن ۵ سالگی شروع می‌شود. یعنی کودکان ۵ سال و یک ماهه به بالا تا ۶ سال، دانش‌آموزان پایه اول را تشکیل می‌دهند. دوره‌ی تحصیلات اجباری به ۴ مرحله‌ی کلیدی^۱ تقسیم می‌شود. کودکان ۵ تا ۷ ساله در مرحله کلیدی ۱، کودکان ۷ تا ۱۱ سال، در مرحله کلیدی ۲ و دانش‌آموزان ۱۱ تا ۱۴ ساله، در مرحله کلیدی ۳ به تحصیل می‌پردازند. در مرحله کلیدی ۴، دانش‌آموزان ۱۴ تا ۱۶ ساله سرگرم تحصیل می‌شوند و بدین‌سان تحصیلات اجباری در سن ۱۶ سالگی پایان می‌یابد. البته دولت متعهد است که سن تحصیلات اجباری را تا سال ۲۰۱۳ به ۱۷ سالگی و تا سال ۲۰۱۵ به ۱۸ سالگی افزایش بدهد.

بسیاری از کودکانی که در انگلستان، ویلز و ایرلند شمالی، دوره‌ی ابتدایی را به پایان می‌رسانند، در سن ۱۱ سالگی به دبیرستان می‌روند. ولی در اسکاتلند ورود به دبیرستان از ۱۲ سالگی آغاز می‌شود. نمودار زیر ساختار تحصیلات را برحسب گروه-بندی سنی دانش‌آموزان نشان می‌دهد (نظام آموزش و پرورش انگلیس، ۲۰۱۳)

ساختار تحصیلات در بریتانیا برحسب گروه‌بندی سنی دانش‌آموزان

سن	انگلیس و ویلز	ایرلند شمالی	اسکاتلند
۳	کودکستان ۲ غیراجباری	کودکستان (غیراجباری)	کودکستان
۴-۵	مرحله کلیدی اول (آغازین کلاس ۳)	مرحله کلیدی اول	کودکستان
۵-۶	سال ۱	سال ۲	سال ۱ ابتدایی
	سال ۲	سال ۳	سال ۲ ابتدایی
۷-۸	مرحله کلیدی دوم (سال ۳)	مرحله کلیدی دوم (سال ۴)	سال ۳ ابتدایی
۸-۹	سال ۴	سال ۵	سال ۴ ابتدایی
۹-۱۰	سال ۵	سال ۶	سال ۵ ابتدایی
۱۰-۱۱	سال ۶	سال ۷	سال ۶ ابتدایی
		مرحله کلیدی سوم (متوسطه)	
۱۱-۱۲	سال ۷	سال ۸	سال ۷ ابتدایی
۱۲-۱۳	سال ۸	سال ۹	سال اول (متوسطه)
۱۳-۱۴	سال ۹	سال ۱۰	سال دوم
۱۴-۱۵	مرحله کلیدی چهارم (پایه ۱۰)	مرحله کلیدی چهارم (پایه ۱۱)	سال سوم
۱۵-۱۶	سال ۱۱	سال ۱۲	سال چهارم

-
1. Key Stage
 1. Nursery school
 3. Reception class

برنامه‌ریزی درسی در بریتانیا

الگوی برنامه‌ریزی درسی در مدارس انگلستان الگویی مرکزی است. طبق این الگو، مقامات مرکزی سطوح بالای مدیریت، چهارچوب و ویژگی‌های محتوای برنامه‌ی درسی اجباری و حداقل محتوایی که باید تدریس شود، تعیین می‌کنند و در ادامه آن، مقامات محلی آموزشی و همچنین معلمان، برنامه‌های درسی تفصیلی را تنظیم می‌نمایند. لذا، مدارس و معلمان نمی‌توانند در شرایط عادی آنچه را که تعیین شده است، تغییر بدهند. اما آنها می‌توانند تصمیم بگیرند به حداقل برنامه‌های درسی، موضوعاتی را بیفزایند. در ضمن، مدارس می‌توانند درباره زمان آموزش و تقسیم‌بندی برنامه‌درسی تصمیم‌گیری کنند. در انگلستان و ویلز وزارت آموزش و پرورش، مسئول نظارت و بازنگری برنامه‌های درسی است. افزون بر آن، مقامات محلی آموزش و پرورش، هیأت مدیره و مدیر مدرسه، مسئول اجرا و ارزشیابی و بازنگری برنامه‌های درسی هستند.

در انگلستان از سال ۱۹۸۸ یک برنامه‌درسی ملی^۱ طراحی شده که از آن زمان تا کنون، ۴ بار مورد بازنگری قرار گرفته و در حال حاضر نیز در دست بازنگری اساسی است. در آخرین بازنگری، وزیر آموزش و پرورش در هفتم فوریه ۲۰۱۳ با اعلام یک فراخوان از مردم خواست تا نظرشان را درباره برنامه‌درسی ملی اعلام کنند. مهلت این فراخوان اکنون به پایان رسیده و قرار است که برنامه بازنگری شده در سال ۲۰۱۴ به اجرا درآید. یکی از این تغییرات، ایجاد اصلاحات در برنامه‌درسی فناوری اطلاعات و ارتباطات است که برنامه‌ای به نام محاسبات^۲ جایگزین آن خواهد شد. به علاوه مدارس می‌توانند متناسب با نیازهای دانش‌آموزان برنامه‌هایی را درباره فناوری اطلاعات ارائه بدهند. طبق برنامه‌درسی جدید دانش‌آموزان باید موضوعات زیر را بگذرانند: علوم، آموزش دینی، زبان انگلیسی، آموزش شهروندی، تاریخ، جغرافی، آموزش فردی، اجتماعی و بهداشت؛ زبان‌های خارجی نوین و تربیت بدنی.

این برنامه درسی مصوب، باید هم در مدرسه و هم در جامعه به رشد معنوی، اخلاقی، فرهنگی، فکری و جسمی دانش‌آموزانی که در سن تحصیلات اجباری هستند، بیانجامد. ضمناً برنامه‌های درسی باید دانش‌آموزان را برای کسب فرصت‌ها، مسئولیت‌ها و تجربه‌های زندگی آینده آماده کنند (بنیاد ملی تحقیقات آموزشی، ۲۰۱۳).

در ویلز وزارت آموزش و پرورش و مهارت آموزی^۳، مسئولیت دارد که مشورت‌های لازم را در خصوص امور مربوط به برنامه‌های درسی به وزیر آموزش و پرورش و مهارت آموزی ارائه دهد. در ضمن از تمام مدارس خواسته می‌شود که برنامه درسی متوازن و جامعی را برای دانش‌آموزان فراهم آورند

در سپتامبر سال ۲۰۰۸ برنامه‌درسی دانش‌آموزان ۳ تا ۱۹ سال مورد بازنگری قرار گرفت و برنامه‌درسی جدیدی در سپتامبر ۲۰۱۱ به اجرا درآمد. در برنامه‌درسی جدید خاص مرحله بنیادی^۴ (شامل کودکان ۳ تا ۷ سال) از محتوای برنامه‌های درسی تجویزی کاسته شد و مهارت‌آموزی مورد تأکید بیشتر قرار گرفت. همچنین رعایت استمرار برنامه‌ها در تمام مراحل کلیدی و نیز دو‌زبانگی و آموزش شهروندی جهانی به عنوان سیاست دولت مورد توجه قرار گرفت. برنامه‌درسی ملی برای کودکانی که در مرحله کلیدی ۲ مشغول تحصیل هستند شامل دروسی مانند زبان انگلیسی، ویلز، ریاضیات، علوم، فناوری اطلاعات و ارتباطات، تاریخ، جغرافیا، هنر، موسیقی، و تربیت بدنی است. آموزش زبان ویلز به ویژه در مدارس که زبان اول آنها ویلز است جزء اهداف برنامه درسی یاد شده است.

1. National Curriculum

2. Computations

3. Department for Education and Skills

4. Foundation stage

برای هر یک از حوزه‌های یادگیری فوق، یک برنامه آموزشی مصوب تعیین می‌شود. به علاوه یک استاندارد عملکرد تعیین می‌گردد که بر اساس این استاندارد، از عملکرد دانش آموزان ارزشیابی به عمل می‌آید.

برنامه درسی ملی اجباری برای دانش‌آموزانی که در مرحله کلیدی ۲ و ۳ (به ترتیب شامل سنین ۱۱ تا ۱۱ و ۱۴ تا ۱۴ سال) سرگرم تحصیل هستند، عبارتند از: زبان انگلیسی، ویلزی، ریاضیات، طراحی و فناوری، علوم، فناوری اطلاعات و ارتباطات، تاریخ، جغرافیا، هنر موسیقی و تربیت بدنی. در مرحله کلیدی ۳، آموزش زبان خارجی اجباری است. در مرحله کلیدی ۴ (سنین ۱۴ تا ۱۶ سال) زبان انگلیسی، ویلزی، علوم ریاضیات و تربیت بدنی اجباری است.

خارج از برنامه درسی ملی، چهار چوب‌های قانونی جداگانه‌ای نیز برای آموزش دینی به کودکان ۳ تا ۱۹ سال در نظر گرفته شده است. به علاوه آموزش شخصی و اجتماعی^۱، و نیز آموزش شغلی مرتبط با دنیای کار لحاظ شده است (بنیاد ملی تحقیقات آموزشی^۲، ۲۰۱۱).

در ایرلند شمالی شورای برنامه درسی، امتحانات و ارزشیابی ایرلند شمالی^۳ مشورت‌هایی را در خصوص برنامه‌های درسی به وزارت آموزش و پرورش ایرلند ارائه می‌دهد. ضمناً وظیفه این شورا نظارت بر استانداردها و اعطای گواهی‌نامه و صلاحیت‌ها است. دولت از مدارس می‌خواهد که برنامه درسی متوازن و جامعی را برای دانش‌آموزان فراهم کنند. البته رهنمودهایی در اختیار مدارس قرار می‌گیرد تا مدارس بتوانند با در نظر گرفتن شرایط و نیازهای ویژه، برنامه‌های درسی را تدوین کنند. برنامه درسی جدیدی که برای تمام دانش‌آموزان در مرحله بنیادی (سنین ۴ تا ۶)، مرحله کلیدی ۱ (سنین ۶ تا ۸) و مرحله کلیدی ۲ (سنین ۸ تا ۱۱) الزامی است، شامل هفت حوزه یادگیری است که عبارتند از: زبان و سواد، ریاضیات و حساب، هنر، جهان اطراف، رشد فردی و تفاهم دوجانبه^۴، تربیت بدنی و آموزش دین. در مرحله کلیدی ۳ (سنین ۱۱ تا ۱۴) حوزه‌های یادگیری عبارتند از: هنر، زبان و سواد، محیط و جامعه، زبان‌های نوین، ریاضیات و حساب، علوم و فناوری، تربیت بدنی و آموزش دین. دانش‌آموزان همچنین به مطالعه آموختن برای زندگی و کار می‌پردازند. تأکید بر این است که دانش‌آموزان مهارت‌ها و توانمندی‌هایی را کسب کنند که از نظر کارفرمایان ارزشمند تلقی می‌شوند. به علاوه مهارت‌های بین برنامه‌ای شامل ارتباطات، کاربرد ریاضیات و استفاده از فناوری ارتباطات و اطلاعات باید تمام برنامه‌ها را در برگیرد. در مرحله کلیدی ۴ (سنین ۱۴ تا ۱۶ سال) مدارس باید فرصت دسترسی به تمام برنامه‌های درسی برای شاگردان فراهم کنند. با این حال از الزامات قانونی در مورد برنامه‌های درسی در این دوره کاسته می‌شود (بنیاد ملی تحقیقات آموزشی^۲، ۲۰۱۲).

در اسکاتلند، وزیر آموزش و پرورش و یادگیری مداوم^۵ به عنوان عضو کابینه، مسئولیت امور آموزشی را برعهده دارد. لیکن سازماندهی نیروی انسانی و منابع مالی برای دوره ابتدایی (شامل کودکان ۵ تا ۱۲ سال) و آموزش متوسطه (شامل کودکان ۱۲ تا ۱۶ سال) جزء مسئولیت‌های شوراهای دولت محلی است. برنامه درسی جدیدی که اخیراً به تصویب رسیده است شامل ۸ حوزه یادگیری به شرح زیر است: ریاضیات و حساب، علوم، هنر، بهداشت، زبان، آموزش دین و اخلاق، مطالعات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی و فناوری.

1. personal and social education
2. National Foundation for Educational Research (NFER)
3. Northern Ireland Council for the Curriculum, Examinations and Assessment (CCEA).
4. personal development and mutual understanding
5. The Cabinet Secretary for Education and Lifelong Learning

زمان آموزش در بریتانیا

سال تحصیلی در انگلیس از اوایل سپتامبر آغاز می‌شود و تا اواخر جولای ادامه می‌یابد. کار مدارس از ساعت ۹ صبح شروع می‌گردد و بین ۳ تا ۴ بعد از ظهر ادامه پیدا می‌کند. دانش‌آموزان در طول سال تحصیلی که ۱۹۰ روز است، ۱۸۵ روز و هفته‌ای ۵ روز به مدرسه می‌آیند. اما معلمان ۵ روز باقی مانده از سال تحصیلی را به فعالیت‌هایی غیر از تدریس مانند گذراندن دوره آموزش کارکنان می‌پردازند. مدت زمان حضور دانش‌آموزان در مدرسه به شرح زیر است: کودکان ۵ تا ۷ سال ۲۱ ساعت در هفته، دانش‌آموزان ۷ تا ۱۱ سال ۲۳/۵ ساعت، ۱۱ تا ۱۴ ساله‌ها ۲۴ ساعت و ۱۴ تا ۱۶ ساله‌ها ۲۵ ساعت در هفته در مدرسه حضور پیدا می‌کنند. ضمناً تعیین ترم تحصیلی و ایام تعطیلات با مقامات محلی^۱ و هیأت مدیره مدرسه است.

مدارس در ایرلند شمالی باید ۲۰۰ روز باز باشند. لیکن ۵ روز از این ایام دانش‌آموزان در مدرسه حضور ندارند، اما معلمان باید در این ۵ روز در دسترس باشند و در فعالیت‌هایی غیر از تدریس مانند گذراندن دوره‌های ضمن خدمت شرکت کنند. تعیین ترم تحصیلی و ایام تعطیلات به عهده هیأت امنای آموزش و کتابخانه^۲ ها است. مدت آموزش برای کودکان ۵ تا ۷ سال ۲۱ ساعت در هفته، برای کودکان ۷ تا ۱۱ سال ۲۳/۵ ساعت، برای کودکان ۱۱ تا ۱۴ سال ۲۵ ساعت و برای کودکان ۱۴ تا ۱۶ سال ۲۵ ساعت در هفته است.

در اسکاتلند نیز مدارس باید ۱۹۰ روز دایر باشند. تعیین ترم‌های تحصیلی و ایام تعطیلات از حوزه اختیارات مقامات محلی است. زمان آموزش در ویلز شامل ۱۸۰ روز در سال است. مدت آموزش برای کودکان ۵ تا ۷ سال ۲۱ ساعت در هفته، برای کودکان ۷ تا ۱۱ سال ۲۳/۵ ساعت، برای کودکان ۱۱ تا ۱۴ سال ۲۵ ساعت و برای کودکان ۱۴ تا ۱۶ سال ۲۵ ساعت در هفته است (نظام آموزش و پرورش اسکاتلند، ۲۰۱۱).

کتاب‌های درسی

کتاب‌های درسی در بریتانیا وسیله ناشران بخش تجاری^۳ منتشر می‌شود که انتشار آن‌ها نیاز به تأیید دولت ندارد. برای دوره ابتدایی متون درسی خاصی تجویز نمی‌شود. لذا، کتاب‌درسی وسیله معلم و با مشورت مدیر مدرسه و مسؤل هماهنگی موضوعات درسی^۴ انتخاب می‌گردد. هر چند که وزارت آموزش و پرورش انتخاب مواد آموزشی خاصی را توصیه نمی‌کند، با این‌وجود وزارت آموزش و پرورش مناطق یادشده بریتانیا منابع و اسناد زیادی را در خصوص آموزش مواد درسی در دسترس معلمان قرار می‌دهد که استفاده از آنها الزام قانونی ندارد.

منابع

- Education Departments of the United Kingdom(2004). *Education strategies in United Kingdom*. Report presented at the International Conference on Education, 47th session, Geneva, 2004.
- Eurydice, National Foundation for Educational Research (NFER). (2011) Overview of the education system in England. November 2011
- Eurydice, National Foundation for Educational Research. (NFER). (2011) Overview of the education system in Northern Ireland. November 2011
- Eurydice, National Foundation for Educational Research. (NFER). (2011) Overview of the education system in Wales. November 2011.

1. Local Authority
2. Education and Library Board
3. Commercial publishers
4. Subject coordinator

- International Bureau of Education ,World Data on Education .Education in England
- Seventh edition .November 2011.
- International Bureau of Education ,World Data on Education .Education in Scotland
- Seventh edition .November 2011.
- International Bureau of Education ,World Data on Education .Education in Wales
- Seventh edition .November 2011.
- The Education system of England (2013) .British Council. [www.british council.org](http://www.britishcouncil.org).
- The Education system of England and Wales ,Scotland and Northern Ireland .2013
- Understanding the UK education – school [www.school work.co.uk](http://www.schoolwork.co.uk). (2013)

